

Honderd uur bij een BOOMVALKENPAAR

Door Henk de Nie

Ieder jaar broedt op een sportpark te Rijswijk (Z.H.) een paartje *boomvalken*. In 1962 is het me voor het eerst gelukt het nest te ontdekken en studie te maken van deze interessante, mooie vogel. Het begon op 9 juni. Op een avond zag ik twee *boomvalken* in de omgeving van een oud nest. De volgende dag (10 juni) ging ik weer kijken en nam toen paring waar. Helaas is mij door onvoldoende ervaring met een dergelijk onderzoek een deel van het paringsceremonieel ontgaan. Hierna ben ik zoveel mogelijk 's avonds gaan kijken, zo tussen 7 en 9 uur. Het ♀ zat meestal op het nest en het ♂ zat dan op wacht hoog in de boom, vlak achter de nestboom, vanwaar hij soms *kraaien* verjoeg. Hoewel er niet veel schokkends te beleven viel in deze weinige uurtjes bij het nest, was het toch een heerlijke tijd als tegen de avond het gezang van *tjiftjaf*, *spotvogel*, *tuinfluiter*, *zwartkop*, *zanglijster* en *merel* weerklonk en de konijnen om mijn stoel stoeiden. In deze periode ontmoette ik ook een Engelse vogelliefhebber, die ik een *spotvogel* en natuurlijk de *boomvalk* wees, wat hij zeer op prijs stelde.

Begin juli, dus aan het einde van de broedperiode, begon de vakantie, zodat ik hele dagen aan de waarnemingen kon besteden. Weldra zag ik voor het eerst de *boomvalk* bezig met prooi. Dit was op 8 juli, 28 dagen na de waarneming van paring. Ik zag toen hoe het ♂ van zijn wachtpost bij het nest wegvloog en hoog uit een boom, ongeveer 100 meter verderop, met zijn poten een mus greep. Toen hij met deze prooi bij het nest aankwam, reageerde het ♀ niet. Hieruit zou af te leiden zijn, dat het ♀ nog geen jongen had en erg broedvast was. Het ♂ verorberde de prooi elders.

De volgende dag, 29 dagen na de paring, zag ik voor de tweede maal het ♂ met prooi komen. De eerste maal nam het ♀ de prooi op een *tak* over. De tweede maal „weigerde” het ♀ de prooi; ook die dag zouden de eieren niet uitgekomen kunnen zijn. Op 10 juli echter (30 dagen na paring) zag ik, dat het ♀ na prooiovername pikbewegingen zat te maken op de nestrand. Ze had toen dus wellicht één of meer jongen.

Nu brak voor het ♂ een zware tijd aan. Meestal vloog het ♂, als deze prooi bij zich had, „kli-kli-kli” roepend, overgaand in een voortdurend „ket-ket” geroep, naar de bosrand. Het ♀ vloog dan ongeveer gelijk met hem op naar de bosrand. Daar had meestal de prooiovergabe plaats. Deze prooiovergabe had noch op de bekende boomvalkenmanier, noch op de torenvalkenmanier plaats. Voor zover waargenomen (50 prooiovergaben) haalde het ♀ met haar snavel de prooi uit de snavel van het ♂. Bij stormachtig weer duurde het vaak vrij lang voordat de prooi werd overgegeven, soms 15 minuten. Andere keren was het ♀ erg graag en griste als het ware de prooi uit de snavel van het ♂ wanneer zij samen op een tak zaten (*nooit in vlucht!*). Deze prooi werd dan geplukt en als het erg druk was — bijvoorbeeld 's zondags — plukte het ♀ de prooi in de vlucht, terwijl ze wijde kringen beschreef vrij hoog in de lucht. De poten werden dan iets naar voren gebracht en dan dwarrelden er wat veertjes omhoog.

Het plukken duurde 5 à 10 minuten. Na het plukken vloog ze snel naar het nest en voerde de jongen. Onder het voeren hoorde ik altijd een zacht „ket-ket” geroep, dat waarschijnlijk van het ♀ afkomstig was. Er werden kleine stukjes gevoerd (duur van de voederbeurt 4 à 10 minuten) en vaak vloog het ♀ met de rest van de prooi weer naar de bosrand om deze daar zelf te verorberen. Er werd gemiddeld om de twee uur per dag gevoerd. Of er 's ochtends vroeg meer of minder werd gevoerd, bleef een vraag, want het park was pas na 9 uur open. Na de tiende dag verbleef het ♀ niet meer op het nest, maar zat in de omgeving van het nest. Soms ging ze even op insektenjacht, maar meestal zat ze even op een wachtplaats, die soms wisselde. Nu eens zat ze in de bosrand, dan weer in de omgeving van het nest. Bij stormachtig weer ging ze wat lager zitten in het geboomte, vlak bij de stam, vanwaar zij het ♂ door „kli-kli” geroep naar zich toe dirigeerde als hij met prooi aankwam. Eén keer gebeurde het zelfs, dat het ♂ met zijn prooi op het nest daalde, omdat het ♀ maar bleef zitten op haar wachtplaats wegens de vrij harde wind. Het ♂ vloog echter gelijk weer van het nest en 2 minuten daarna had prooiovergabe plaats.

Toen de jongen — het waren er twee — twee weken oud waren, werden ze zichtbaar. Vaak zaten ze op de rand van het nest en sloegen alle bewegingen in de omgeving van het nest, zoals vogels en zelfs vliegtuigen, gade. De jongen waren toen nog witte donsballietjes, donker om de ogen.

Omtrent de vogels om het nest heb ik nog enige bijzonderheden opgemerkt. *Vlaamse gaai* en *kraaien* werden voortdurend weggejaagd uit de omgeving van het nest. Ook de *torenvalk* (die een eindje verderop broedde, resultaat: drie jongen) werd niet geduld. Voorts zag ik, dat ook de eekhoorn werd verjaagd. Kleinere vogels, zoals zangertjes, mezen en mussen(!) en spechten werden zelden lastig gevallen, zelfs niet als ze vlak bij het nest aan het voedsel zoeken waren. Duiven werden ook geduld.

Omdat de jongen nu zichtbaar werden, heb ik hun ontwikkeling na kunnen gaan. Toen ze voor het eerst zichtbaar werden, zaten ze soms met de vleugels te klapperen, zodat ik op de vleugels donkere partijen kon onderscheiden. Tien dagen later waren ze al aardig groot, hadden

een flink, wit bovenbeen (bevederd), zwarte staartrand, grijze vleugels, zwart om het oog-en voor de rest nog wit. Drie dagen later waren de jongen in een nog verder stadium. Ze werden nog wel gevoerd, hoewel de voederbeurten aanmerkelijke korter duurden (grotere porties). De jongen waren zo groot als hun ouders, vleugels waren donkergrijs, staart donkerbruin gebandeerd, borst met donkerbruine streepjes overdekt, donkere kop met nog een laag dons over de kruin en baardstreep, gele poten en witte broek. Dit geheel was nog met wat dons overdekt (bij het ene jong meer dan bij het andere). Ze waren erg actief, klapperden voortdurend met de vleugels. Weer drie dagen hierna was alle dons verdwenen (de jongen waren nu 30 dagen oud). De jongen werden in deze periode opmerkelijk weinig gevoerd. Eén dag heb ik, op één onderbreking na van 1½ uur, van 9.30 tot 17.15 uur bij het nest gezeten, vier prooi- overgaven meegemaakt, waarvan slechts één aan de jongen werd aangeboden, welke zij zelf helemaal verslonden. De andere drie door het ♂ aangebrachte prooien vrat het ♀ op. Als het ♂ met de prooi aankwam, bleef hij altijd in de directe omgeving van het nest, terwijl het ♀ vanuit de bosrand bleef lokroepen. De prooi werd pas overgegeven als het ♀ naar het ♂ toekwam.

Toen de jongen 32 dagen oud waren, zag ik, dat ze niet meer in het nest zaten, maar op het verlengde van de tak, waarop het nest gebouwd was, ongeveer een meter van het nest vandaan. Soms liepen ze weer naar het nest en vlogen (of sprongen) het laatste stukje het nest in. Die dag heb ik niet gezien dat de jongen gevoerd werden. Wel kwam het ♂ éénmaal met prooi aan, die het ♀ verorberde, terwijl de jongen zaten te roepen (bedelen). Die dag stond er vrij veel wind (windkracht 6).

De dag daarna waren de jongen eindelijk uitgevlogen! Na lang zoeken ontdekte ik beide in de directe omgeving van het nest. Zo nu en dan vlogen ze een stukje, maar de vlucht was nog erg stuntelig. Nog steeds werden de prooien door het ♂ aangebracht en bijna allemaal door het ♀ verorberd! Eénmaal zag ik, dat het ♂ aankwam met prooi, die hij een jong voorhield (dit gebeurde in de bosrand). Toen kwam het ♀ aan en griste de prooi uit de snavel van het ♂! De volgende dag kreeg het jong, toen het erom bedelde, een stukje prooi van het ♀ nadat zij zelf het grootste deel ervan had verorberd. Deze prooi had het ♀ van het ♂ overgenomen.

Op hun 37ste levensdag bleken de jongen de vliegkunst al aardig meester te zijn. Die dag werd het jong door het ♂ een prooi aangeboden. Het consumeren van deze prooi (= *huismus*) heb ik nauwkeurig gevolgd. Het jong ging als volgt te werk: eerst werden borstveren en later vleugelpennen geplukt. Dan werd het vlees aan de vleugel opgegeten en de borst opengereten van boven naar beneden en werden ingewanden met been al opgevreten. Het liet het maagje vallen (daarvoor had ik al meer een zaadetersmaagje onder bomen aan de bosrand gevonden) en hield dan alleen vlees met twee poten en staart over. De staartveren werden geplukt en het jong vrat het overige vlees op (de poten werden zorgvuldig afgekloven). Het liet toen de pootjes, die van de prooi waren overgebleven, vallen (nog aan el-

kaar vast). Dit duurde 41 minuten. En dan te weten, dat het ♀ soms in 4 minuten een prooi wegwerkte!

Helaas — voor wat dit onderzoek aangaat — ging ik met vakantie. De laatste keer dat ik bij de *boomvalken* was, zag ik, dat de hele familie (de jongen naast elkaar) in de bomen in de omgeving van het nest zat. Na de vakantie (16 dagen later) was ik volkomen van het onderzoek vervreemd. De boomvalkfamilie zweefde over het hele park en het was moeilijk ze te blijven volgen. Wat nog wel een interessante waarneming was, was dat de jongen duikvluchten op elkaar (en ouders) oefenden.

Toen de school weer begon en de avonden te kort werden, moest ik mijn onderzoek beëindigen. In alle bescheidenheid wil ik nog vermelden, dat ik meer dan 100 uurtjes heb doorgemaakt bij het nest, iets waar ik nooit spijt van zal krijgen en wat me nooit heeft verveeld.

Ik wil dit verslag beëindigen met enige opmerkelijke feiten samen te vatten:

- 1) De *boomvalk* gaf de prooi uitsluitend over op een tak. Het ♀ haalde de prooi met haar snavel uit die van het ♂.
- 2) Alleen ♂ zorgde voor de voeding. Het ♀ verbleef tot de tiende levensdag van de jongen op het nest en zat daarna altijd in de omgeving ervan.
- 3) De jongen werden naarmate ze groter werden steeds minder gevoerd, terwijl het ♀ het meeste voedsel tot zich nam. De prooidieren waren zeer waarschijnlijk allemaal *huismussen*, die in het park (te) veelvuldig voorkomen.
- 4) Het ♀ plukte soms de prooi in vlucht, iets waarvan ik nog nooit gehoord of over gelezen heb.
- 5) Het geluid, iets waarop ik nog niet nader ben ingegaan: Kwam het ♂ met prooi aan dan hoorde ik eerst „kli-kli-kli”. Dat ging later over in een voortdurend „ket-ket” geroep. Dit zal dus wel de lokroep zijn. Bij grote opwinding werd het „kirtje” geroepen. Bij het voederen liet (waarschijnlijk) het ♀ een zacht „ket-ket” horen. Verder was er een bijna subtiel verschil tussen het geluid van het ♀ en dat van het ♂. Het geluid van het ♀ was luider en schor in vergelijking met dat van het ♂. De jongen lieten toen ze groter werden soms een „kli-kli” horen, dat eerst erg schor was maar later niet van het geluid van het ♂ te onderscheiden was. Of het verschil in geluid tussen ♀ en ♂ individueel of geslachtelijk is, weet ik niet.
- 6) De jongen waren er 30 dagen na paring, werden tot hun 10de levensdag gekoesterd en werden na 14 dagen zichtbaar. Ze vlogen ondanks leeftjdsverschil tegelijk na 33 dagen uit. Omdat de dagen vóór de dag van uitvliegen nogal winderig waren, is dit misschien wel de oorzaak van het feit, dat beide jongen tegelijk uitvlogen.
- 7) Braakballen of voedselresten waren niet onder het nest te vinden. Onder de bomen aan de bosrand is een keer een mussenschedel en een maagje gevonden.

• *Het adres van de schrijver luidt: Henk de Nie, Linnaeusstraat 222, Den Haag.*

N.B. In verband met de urgentie van het roofvogelprobleem, die aanleiding was dit nummer vrijwel geheel aan dat onderwerp te wijden, zijn een aantal vaste rubrieken opgeschoven naar het septembernummer.